

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ВИРОБЛЕННЯ СТРАТЕГІЙ ПЕРЕКЛАДУ (на матеріалі «Новомови» Джорджа Орвелла)

О.В. Ребрій, канд. філол. наук (Харків)

Стаття присвячена виробленню системного підходу до вивчення перекладацької стратегії як одного з ключових понять сучасного функціонально орієнтованого перекладознавства. Надано визначення стратегії як усталеної ментальної формації, що має генеральну спрямованість дій, розташованих у певній послідовності задля досягнення поставленої мети. На матеріалі перекладу «Новомови» Джорджа Орвелла із застосуванням метода автоінтроспекції визначені та проаналізовані стратегії перекладу оказіональних лексичних одиниць з англійської мови на українську.

Ключові слова: метод автоінтроспекції, одомашнення, оказіоналізм, очуження, програма перекладу, субординантна стратегія, суперординантна стратегія, телеологічна модель перекладу, стратегія перекладу.

А.В. Ребрій. Системный подход к выработке стратегии перевода (на материале “Новояза” Джорджа Оруэлла). Статья посвящена выработке системного подхода к исследованию переводческой стратегии как одного из ключевых понятий современного функционально ориентированного переводоведения. Дается определение стратегии как устойчивой ментальной формации, имеющей генеральную направленность действий, размещенных в определенной последовательности ради достижения поставленной цели. На материале «Новояза» Джорджа Оруэлла с использованием метода автоинтроспекции выделены и проанализированы стратегии перевода окказиональных лексических единиц с английского языка на украинский.

Ключевые слова: метод автоинтроспекции, одомашнение, окказионализм, программа перевода, субординантная стратегия, суперординантная стратегия, телеологическая модель перевода, форенизация, стратегия перевода.

O.V. Rebriy. Systematic approach to translation strategy development (based on “Newspeak” by George Orwell) The article deals with developing systemic approach to studying translator’s strategy as one of the key notions of modern translation studies. Definition of strategy as a stable mental formation that has a general direction of actions, positioned in a certain order for the achievement of the set aim is provided. On the material of George Orwell’s Newspeak with the use of autointrospection method the strategies of translating nonce words from English into Ukrainian are determined and analyzed.

Key words: autointrospection method, domesticating, foreignising, nonce word, subordinate strategy, superordinate strategy, teleological model of translation, translation programme, translation strategy,.

Запровадження функціоналізму у перекладознавстві означає поступовий перехід від мовоцентричної до антропоцентричної моделі дослідження. Зміни, пов’язані зі становленням нової парадигми гуманітарного пошуку, торкнулися як об’єктів дослідження сучасного перекладознавства, так і методів їх аналізу. Зокрема, це стосується такої важливої проблеми, як стратегії перекладу, вирішення якої має водночас теоретичне та прикладне значення. Незважаючи на широке застосування, саме поняття й досі не набуло чіткого термінологічного визначення та не отримало системного наукового осмислення серед вітчизняних фахівців, що й зумовлює актуальність нашої роботи.

Метою дослідження в теоретичному аспекті є вироблення системного підходу до визначення та аналізу перекладацьких стратегій; а в прикладному аспекті – відтворення механізму розробки стратегії перекладу художнього тексту на матеріалі «Новомови» Дж. Орвелла з використанням методу автоінтроспекції.

Ми все далі відходимо від механістичного розуміння перекладу як трансформації тексту однією мовою у текст іншою мовою на основі закономірних відповідностей на користь діяльнісного: «Переклад являє собою цілеспрямовану діяльність, що відповідає певним вимогам та нормам і є орієнтованою на досягнення певного результату» [8, с. 7]. Навряд чи

будевірним позиціонуванні підходів як антагоністичні, адже «вичерпний, всебічний аналіз перекладу можливий лише на основі урахування як його процесуального боку, так і його результатів [тобто], на основі поєднання *динамічного* та *статичного* підходів» [8, с. 7]. Те ж саме стосується й методів дослідження, де традиційний перекладацький аналіз, заснований на порівняльному зіставленні вихідного та перекладного текстів, поєднується з низкою макролінгвістичних методів психолінгвістичного, соціолінгвістичного, лінгвокультурологічного тощо характеру.

Зокрема, акцентуємо увагу на методі інтроспекції, що дозволяє «отримати важливі відомості про загальну стратегію та конкретні процедури, що використовуються в процесі перекладу» [1, с. 13]. Метод інтроспекції екстерналізує переклад з метою «реконструкції стратегій, що лежать [в його] основі і знаходяться в сфері мовленнєво-розумової діяльності і не досяжні для спостереження» [7, с. 23]. В тих випадках, коли дослідник аналізує власні переклади, доцільно говорити про автоінтроспекцію. Оскільки автоінтроспекція симульована перекладу, її можна також вважати дієвим засобом розробки перекладацьких стратегій, принаймні локального характеру, коли, шукаючи відповіді на запитання, що постають перед ним в ході роботи над текстом перекладу, перекладач водночас отримує можливість системно планувати свої дії.

Необхідність стратегії перекладу зумовлюється його цілеспрямованістю – телеологічним – характером. Телеологічність передбачає наявність у перекладу як діяльнісного акту *об'єктної* та *суб'єктної* складових. В межах об'єктної складової «предмет дії» (текст оригіналу) перетворюється на «продукт дії» (текст перекладу) відповідно до його «іманентних законів». До суб'єктної складової належить «суб'єкт дії» (перекладач), який діє на «знаряддя» (мову), яка «переадресує його активність предмету». В основі діяльнісного акту лежить «розгалужений причинний комплекс», що фіксує не тільки активність суб'єкта дії як таку («дієва причина»), але й її структуруючий потенціал («формальна причина») та доцільність («цільова причина»).

Динамічна телеологічна модель акцентує суб'єктну складову діяльності, тобто «активне втручання людини у природні зв'язки, створення нових властивостей предмета та нових предметів» [3], що дає можливість визначати переклад як діялісну, телеологічну комунікативну систему.

Телеологічне розуміння перекладу близьке головній ідеї скопос-теорії, відповідно якої успіх будь-якої діяльності визначається тим, наскільки вона досягає поставленої мети. Різниця полягає у визначенні джерела цілевизначення: якщо телеологія вважає доцільність загальною властивістю будь-яких об'єктів та/або процесів («Переклад – це текст, призначений для того, аби бути перекладом» [1, с. 10]), то скопос-теорія надає перевагу перекладачу який намагається виконати певне завдання, яке він або обрав сам, або отримав від замовника, в інтересах та за дорученням якого і виконується переклад. Природа цієї суперечки має не стільки перекладознавчий, скільки філософський характер; для нас набагато важливіше усвідомлення того, що переклад є цілеспрямованою діяльністю, що передбачає певну *програму* її реалізації.

О.О. Леонтєв пов'язує визначення програми перекладу з поняттям його *інваріанту*, який є ідеальною субстанцією, що визначає спільність змісту, вираженого цими двома текстами з урахуванням дискурсивно-прагматичних параметрів, відтворення яких в іншому культурно-мовному середовищі є обов'язковим, хоча й доволі складним завданням. За його словами, інваріант перекладу є «системою функціонально “навантажених” смислами елементів предметно-зображувального коду або дій з такими елементами», а оскільки «смысл є функцією співвіднесеності мотивації та цілеспрямованості діяльності, вибір програми [перекладу] зумовлений попереднім досвідом організму...», а структура програми, зокрема – факторами ситуації і контексту» [2, с. 172].

Психолінгвістична за своєю природою «програма» перекладу є синонімом терміну «стратегія». Поняття стратегії (від давньогрецького *στρατηγία*, тобто, «мистецтво полководця») входить до термінологічного апарату переважної більшості наукових дисциплін, модифікуючи своє значення та дефініцію відповідно вимог тієї або іншої галузі, тож цілком закономірно, що «визначення перекладацьких стратегій також вказує на зв'язок між перекладознавством та спорідненими дисциплінами» [14]. Найближчим до потреб функціонального підходу є, на нашу думку, діялісне психологічне визначення стратегії як «усталеної [ментальної – О.Р.] формації, що має генеральну спрямованість форм (дій) поведінки, які входять до неї та є розташованими у певній послідовності задля досягнення поставленої мети (результату)» [4]. Візьмемо для порівняння декілька відомих перекладознавчих дефініцій стратегії [15].

Х.П. Крінґз визначає перекладацьку стратегію як «потенційно свідомий план дій перекладача по вирішенню конкретної перекладацької проблеми в межах конкретного перекладацького завдання» [12]; схожу позицію поділяє В. Льошер: стратегія – це «потенційно свідомо процедура вирішення проблеми, що виникає при перекладі тексту або його частини» [13]. Неможна не звернути увагу, що обидва визначення акцентують «свідому» (*conscious*) природу стратегії, у зв'язку з чим А. Коен підкреслює, що саме «усвідомленість» (*consciousness*) є тим елементом, який відмежовує стратегії від нестратегічних процесів» [10]. Водночас вважаємо, що спільним недоліком наведених визначень є слабо виражена ідея цілеспрямованості та послідовності (системності) дій перекладача.

Перекладацькі стратегії можуть класифікуватися за різними критеріями, але ми звертаємо увагу на два головних – «кількісний» та «якісний». За «кількісним» критерієм стратегії можна поділити на глобальні (тобто такі, що стосуються перекладу цілого тексту) та локальні (тобто такі, що стосуються текстового сегменту) [9]. Натомість, фінська дослідниця Р. Яаскелайнен вважає, що «глобальні стратегії відносяться до загальних принципів та способів дій, а локальні ... до спеціальних дій, пов'язаних з вирішенням перекладачем проблем та прийняттям рішень» [11]. Різні, на перший погляд, підходи насправді є близькими, адже ґрунтуються на дихотомії «частина – ціле». Для більшості перекладів обидва типи стратегій є обов'язковими через притаманні їм причинно-наслідкові зв'язки. Але якщо глобальна (суперординантна) стратегія визначається на етапі доперекладного аналізу тексту і є єдиною, то локальні (субординантні) стратегії є симультанними перекладу та чисельними.

Розподіл стратегій за «якісним» критерієм починається з вибору тексту (*involves the basic task of choosing the foreign text*) [16] і, принаймні в художньому перекладі, визначається двома головними типами – «одомашнення» (*domesticating*) та «очуження» (*foreignizing*). На думку корифея вітчизняного перекладознавства О.І. Чередниченка, «одомашнення» та «очуження» виходять за рамки поняття «стратегія» і вказують на широкі *тенденції* в історії перекладу, які мали і мають своїх прибічників та противників: «З одного боку, перекладач, за відомим висловом Гете, може “переселити” свого читача в країну автора оригіналу, максимально наблизивши до нього свою версію інтерпретації. З іншого боку, він може намагати-

ся переселити автора оригіналу в свою країну, і тоді переклад віддалиться від першотвору» [6, с. 22].

Серед чинників, що вважаються релевантними як при розробці, так і при дослідженні перекладацьких стратегій, на думку В.Н. Комісарова, «три виявилися найбільш значущими: тип вихідного тексту, тип рецептора (або реципієнта) перекладу та мета перекладацького акту» [1, с. 14]. О.Д. Швейцер додає до цього переліку тип комунікативної ситуації, оскільки «вибір оптимального способу аналізу вихідного тексту та побудови відповідного тексту іншою мовою диктується конкретними умовами міжмовного комунікативного акту» [8, с. 22].

Сукупно розглянуті, ці міркування дозволяють припустити, що переклад є діяльністю, програмованою як ззовні, так і зсередини. Зовнішній вектор програмування перекладу визначається спільною дією таких чинників, як характер тексту, що перекладається, тип комунікативної ситуації, характер цільової групи. Внутрішній вектор програмування перекладу визначається прагматичною інтенцією перекладача та рівнем його мовної та перекладацької компетенції.

Розробка проблеми перекладацьких стратегій має як теоретичне, так і практичне значення. Противники самої концепції «стратегічного планування» наголошують на тому, що «будь-які проблеми/тексти/акти перекладу є унікальними, отже узагальнення і побудовані на них стратегії багатократного використання (*reusable strategies*) не можуть виступати предметом наукової дискусії» [14]. Принципово не погоджуючись з цією тезою, французький дослідник Ж.-П. Майлак пропонує згадати, що більшість провідних напрямків теорії перекладу вже декілька десятиліть наголошують на необхідності залишатися виключно в площині дескриптивного аналізу, тобто «описувати, пояснювати та намагатися зрозуміти, які дії виконують перекладачі, не обумовлюючи жодним чином, що й як вони мають робити» [14]. Відповідно, на теоретичному рівні перекладознавство має опікуватися стратегіями, які «мають сприяти нашому розумінню перекладу як діяльності», відповідати вимогам «дескриптивної та експланаторної адекватності, верифікативності, спростованості, економії тощо» та бути в цілому «імовірнісними» (*probabilistic*) [14]. Натомість, на прикладному рівні перекладознавство має забезпечити перекладацькі стратегії, що «скеровують перекладача при вирішенні ним/нею завдань та надають можливість оцінки якості [перекладу] та розвит-

ку перекладацьких навичок» [14]. За своєю природою такі стратегії є переважно прескриптивними і становлять собою «інструменти для прийняття рішень, що ґрунтуються на можливості вибору та сприяють розвитку перекладацьких ноу-хау» [14].

Отже, в чому полягає різниця між теоретичними та прикладними стратегіями перекладу? Передусім вона визначається рівнем концептуальної абстрагованості та складністю задіяного апарату дослідження. Водночас, «враховуючи що і дескриптивні, і прескриптивні стратегії орієнтовані на вирішення проблем перекладу, усі вони за своєю природою є телеологічними» [14].

Ми вирішили дослідити проблему перекладацьких стратегій на власному досвіді, вдавшись до перекладу відомого есе про «Новомову» (*The Principles of Newspeak*) Джорджа Орвелла. Вибір є не випадковим, адже, по-перше, есе про «Новомову», як і сам роман «1984» ще не перекладалися українською мовою; по-друге, текст роману належить до жанру антиутопії, в якому змальовується суспільство майбутнього; по-третє, есе про «Новомову», хоча і є частиною роману, за своїми художньо-композиційними та структурно-змістовими параметрами може вважатися абсолютно самостійним і самодостатнім художнім текстом (художнім твором); і по-четверте, текст насичений надзвичайно цікавими авторськими інноваціями, робота з якими вимагає окремої стратегії.

Глобальна стратегія перекладу есе про «Новомову». Жанр антиутопії є унікальним через прагнення вилучити будь-яку національно-культурну специфіку, місце якої у тоталітарному суспільстві майбутнього займає ідеологія, що є головним важелем життя суспільства. Згадаємо, наприклад, що в романі «1984» на планеті взагалі залишилося лише три країни, самі назви яких позбавлені щонайменшого натяку на етнічний склад: *Океанія*, *Євразія* та *Остазія*. Історичні події та постаті минулого забуті, а література знищена або переписана. Таким чином, задля максимальної прагматичної адекватності перекладач має прагнути не стільки «одомашнення» чи «очуження» оригіналу в класичному розумінні, скільки перенесення свого реципієнта у створений автором «прекрасний новий світ». З одного боку, ми безперечно вважаємо, що при перекладі антиутопічного художнього дискурсу в цілому перекладач має орієнтуватися на оригінал, проявляючи «стриманість ... у виборі виражальних засобів, які ... не мають дисонувати зі стилістикою першотвору» [6, с. 22]. З іншого

боку, необхідно враховувати, що головним героєм есе є сама мова майбутнього – мова тоталітарного суспільства. Дж. Орвелл визнавав, що, працюючи над Новомовою, він «надихався» мовним досвідом та політикою таких країн, як СРСР та нацистська Германія, що, зокрема, відбилось у викладених ним положеннях про цензуру та вилучення ідеологічно загрозованих елементів мови, а також у цілій низці оказіональних лексем на позначення реалій майбутнього: «Ще на початку XX-го сторіччя телескопічні слова стали однією з провідних рис політичного жаргону. Можна було легко помітити, що тенденція до вживання таких скорочень найбільш повно проявилася у тоталітарних країнах та тоталітарних організаціях. Прикладами слугують такі слова, як *наці*, *гестапо*, *Комінтерн*, *інпрекор*, *агітпроп*». На нашу думку, перекладач не має права знехтувати такими історичними алюзіями, враховуючи «багатий» тоталітарний досвід української мови радянського періоду, та беручи до уваги те, що в його розпорядженні є і засоби, і способи створення автохтонного ефекту.

Локальні стратегії перекладу Новомови. В цій частині дослідження ми вирішили сконцентруватися на стратегіях перекладу оказіональних лексем. В одній з попередніх розробок ми вже робили спробу визначити ті чинники, які мають бути враховані при роботі перекладача з інноваціями лексичного рівню. Це, зокрема: (1) тісний зв'язок з контекстом; (2) необхідність широкого залучання фонових знань; (3) ускладнення структури за рахунок спеціальних способів словотвору, вживання нестандартних морфем, власних назв тощо; (4) велике прагматичне навантаження [5].

Урахування цих чинників визначає пріоритетність наступних стратегій: (1) спробувати відтворити лексичну форму інновації, оскільки описовий переклад автоматично позбавляє контекст важливого прагматичного навантаження; (2) спробувати відтворити оказіональний характер перекладного еквіваленту за тієї ж самої причини, що зазначена в пункті (1); (3) спробувати відтворити морфемний склад, спосіб та/або модель створення інновації. Запровадження перших двох стратегій залежить передусім від позиції перекладача, а третьої – від можливостей цільової мови, зумовлених її системними зв'язками з вихідною мовою. Отже, неможливість застосування саме цієї стратегії може спричинити перекладацькі втрати. Аби цього не допустити, існує резервна стратегія (4) – спробувати компенсувати потенційну втрату за рахунок ви-

користання у перекладі іншого (у порівнянні з оригінальною одиницею) морфемного складу, способу та/або моделі створення інновації.

Проаналізуємо, який результат дало застосування зазначених стратегій.

В тексті методом суцільної вибірки знайдено 39 okazіональних інновацій, створених автором за допомогою таких способів словотворення: словоскладання (14 одиниць), словоскладання + усикання основ (9 одиниць) та афіксація (16 одиниць). Використання цих способів зумовлює пріоритетний характер калькування як способу їх перекладу, наприклад: *Newspeak* – Новомова; *Oldspeak* – Старомова; *thinkpol* – думкопол; *sexcrime* – сексзлочин; *goodsex* – добросекс; *joyscamp* – радотабір.

Структурно-семантичний та контекстуальний аналіз дозволяє достатньо чітко визначити значення кожного okazіоналізму, чому сприяє положення Новомови про відсутність у її одиниць конотацій та вторинних значень. Чотири одиниці отримали еквіваленти, які є узуальними лексемами в українській мові (*uncold* – нехолодний; *ungood* – недобрий; *unlight* – не світлий; *undark* – нетемний), що є порушенням стратегії (2), а дві одиниці взагалі не отримали перекладних еквівалентів (*speedful*, *goodwise*). В обох ситуаціях перекладацькі втрати зумовлені однією глибинною причиною. Дж. Орвелл змальовує деякі провідні граматичні риси «Новомови», створюючи okazіоналізми як засоби їх ілюстрації. Оскільки частина цих характеристик не можуть бути скопійовані в українському перекладі внаслідок фундаментальних відмінностей структури та функціонування англійської та української мов, ми були змушені декілька разів вдаватися до механізмів компенсації – стратегія (4). Зокрема, у випадку з *speedful* та *goodwise*, нам не вдалося створити еквівалентів через неспроможність знайти в українській мові суфікси, за допомогою яких можна було б утворити прикметники або прислівники, що були б okazіональними і регулярними водночас.

Стратегію компенсації було застосовано при роботі зі складними випадками орвеллівських граматичних форм. Тут відхід від оригіналу був найбільшим, а ступінь еквівалентності – найменшим, проте саме компенсація дала можливість досягти необхідного рівня ситуативної адекватності:

Thus, in all verbs the preterit and the past participle were the same and ended in –ed. The preterit of “steal” was “stealed”, the preterit of

“think” was “thinked” and so on throughout the language, all such forms as “swam”, “gave”, “brought”, “spoke”, “taken”, etc., being abolished.

Це, наприклад, стосувалося дієслів, для яких були відмінені усі форми давноминулого часу, на зразок «вкрав був», «думав був», «плив був», «дав був», «приніс був», «говорив був», «узяв був».

Інший приклад застосування стратегії компенсації:

The only classes of words that were still allowed to inflect irregularly were the pronouns, the relatives, the demonstrative adjectives and the auxiliary verbs. All of those followed the ancient usage, except that “whom” had been scrapped as unnecessary, and the “shall” “should” tenses had been dropped, all their uses being covered by “will” and “would”.

Єдиними класами слів, що припускали певні нерегулярності при відміні, залишалися займенники, зокрема, відносні та вказівні, а також дієслово «бути». Всі ці слова зберегли свої традиційні парадигми за винятком займенника «котрий», визнаного непотрібним на користь «який» та «що». Складені форми майбутнього часу дієслів заборонили на користь складних, отже неможна було говорити «буду ходити», а лише «ходитиму».

Другу категорію інновацій утворюють одиниці на позначення реалій майбутнього. Структурно-семантичний аналіз показав наявність в українській мові моделей та мовних засобів (морфем), тотожних до застосованих Дж. Орвеллом в оригіналі, що потенційно забезпечує однаковий високий рівень еквівалентності та адекватності перекладу усіх okazіональних одиниць цієї категорії. Звертаємо увагу на цікавий приклад єдиного в тексті роману речення, повністю написаного Новомовою:

Consider, for example, such a typical sentence from a Times leading article as “Oldthinkers unbellyfeel Ingsoc”.

При перекладі лексеми *oldthinker* треба було враховувати задекларований автором принцип одноманітності, аби створений відповідник можна було розташувати в одному ряду з його структурними дуплетами. Порівняйте: *goodthinker* – добродумник, *doublethinker* – двійнодумник, *oldthinker* – стародумник. Переклад лексеми *Ingsoc* відбувався за принципом структурно-семантичної еквівалентності з послідовним застосуванням операцій аналізу та синтезу: по-перше, ми визначили повні форми вихідних основ (*English socialism*); по-друге, знайшли їхні

відповідники в українській мові (*англійський соціалізм*); і по-третє, скоротили українські основи відповідно до оригіналу та поєднали їх в одному слові (*Ангсоц*).

Найскладнішим видався переклад новоутворення *unbellyfeel*. Структурно-семантичний аналіз дозволив припустити, що словотвірний процес в оригіналі відбувався у два етапи: (1) *belly + feel = bellyfeel*; (2) *un + bellyfeel = unbellyfeel*. Нам впала в очі певна ідіоматичність виразу *to feel (in a) belly*, яка вимагала гідного відтворення у перекладі. Найкращим варіантом нам видався вислів «відчувати (чути) нутром», який і став основою оказіонального еквіваленту «нутрочути». Таким чином, повний варіант перекладу речення має такий вигляд:

Подивіться, наприклад, на типові речення з передовиці Таймс: «Стародумники нутрочувають Ангсоц».

Вражаючи достовірність есе про «Новомову» забезпечується, зокрема, чисельними номінаціями, що відтворюють особливості функціонування суспільства майбутнього – антиутопійними квазіреаліями. Головним завданням перекладача при роботі з цим колом одиниць є забезпечення ефекту упізнаваності, адже новотвори Дж. Орвелла мають різку подібність до тих чисельних «советізмів», якими й досі просякнуті наша мова, свідомість і суспільне життя. Прийом калькування, застосований для їх перекладу (стратегія 1), забезпечує найвищий рівень еквівалентності і водночас створює в україномовного читача відчуття причетності до змальованих подій – неначе читаш не фантастичний твір про майбутнє, а сьогоднішнє число газети: *Minitrue – Мініправа, Minirax – Мінімир, Miniluv – Мінілюбов, sexcrime – сексзлочин, joyscamp – радотабір, Recdep – Докувід (Докуден), Ficdep – Літвід (Денліт), Teledep – Телевід (Теледен)*.

Проведене дослідження беззаперечно вказує на необхідність переведення проблеми перекладацької стратегії на вищий рівень наукової рефлексії, що передбачає, зокрема, систематизацію можливих підходів до її вирішення та розробку необхідного методологічного апарату. Очевидно, що на сучасному етапі робота з текстами різних типів та жанрів вимагає від професійного перекладача не тільки інтуїтивного, скільки усвідомленого підходу, в основі якого має бути сукупність стратегій, здатних забезпечити оптимальний варіант вирішення складних перекладацьких завдань та нівелювати можливий негативний вплив суб'єктивних чинників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Комиссаров В. Н. Переводоведение в XX веке: некоторые итоги / В. Н. Комиссаров // Тетради переводчика. Научно-теоретический сборник. – М.: МГЛУ, 1999. – Вып. № 24. – С. 4-20.
2. Леонтьев А. А. Психолингвистические единицы и порождение речевого высказывания. – [изд. 2-е, стереотипное] / А. А. Леонтьев. – [изд. 2-е, стереотипное]. – М.: Едиториал УРСС, 2003. – 312 с.
3. Можейко М. А. Телеология [Электронный ресурс] / М. А. Можейко // История философии: [Энциклопедия]. – Режим доступа: <http://velikanov.ru/philosophy/teleologija.asp>.
4. Пономаренко Т. И. Установка как фактор формирования стратегии поведения: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01 / Пономаренко Т. И. – Новосибирск, 1998. – 158 с.
5. Ребрій О. В. Переклад оказіоналізмів як лінгвістична проблема / О. В. Ребрій, А. О. Шураєв // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – 2006. – № 741. – С. 179-183.
6. Чередниченко О. І. Український переклад: З минулого до сьогодення / О. І. Чередниченко // Од слова путь верстаючи й до слова. ... збірник на пошану Роксолани Петрівни Зорівчак, доктора філологічних наук, професора, заслуженого працівника освіти України. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – С. 21-31.
7. Швейцер А. Д. Междисциплинарный статус теории перевода / А. Д. Швейцер // Тетради переводчика. Научно-теоретический сборник. – М.: МГЛУ, 1999. – Вып. № 24. – С. 20-31.
8. Швейцер А. Д. Теория перевода: Статус, проблемы, аспекты / А. Д. Швейцер. – М.: Наука, 1988. – 215 с.
9. Bell R. T. Psychological / cognitive approaches / R. T. Bell // Routledge encyclopedia of translation studies. – London, New York: Routledge, 1998. – P. 34-36.
10. Cohen A. D. On Taking Tests: What the Students Report / A. D. Cohen // Language Testing. – 1984. – № 11 (1). – P. 70-81.
11. Jääskeläinen R. Investigating Translation Strategies / R. Jääskeläinen // Recent Trends in Empirical Translation Research. – Joensuu: University of Joensuu, 1993. – P. 99-119.
12. Krings H. P. Translation Problems and Translation Strategies of Advanced German Learners of French / H. R. Krings // Interlingual and Intercultural Communication. – Tübingen: Gunter Narr, 1986. – P. 263-275.
13. Loescher W. Translation Performance, Translation Process and Translation Strategies / W. Loescher. – Tübingen: Gunter Narr, 1991. – 156 p.
14. Mailhac J.-P. Formulating Strategies for the Translator [Електронний ресурс] / J.-P. Mailhac // Translation Journal. – V. 11. – № 2. – 2007. – Режим доступа: <http://translationjournal.net/journal/40strategies.htm>.
15. Ordudari M. Translation Procedures, Strategies and Methods [Електронний ресурс] / M. Ordurari // Translation Journal. – V. 11. – № 3. – 2007. – Режим доступа: <http://translationjournal.net/journal/41culture.htm>.
16. Venuti L. Strategies of translation / L. Venuti // Encyclopedia of translation studies. – London, New York: Routledge. – P. 240-244.